

**Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Olomouc 2021

Lucie Vacová, DiS.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE

NÁHRADNÍ MATEŘSTVÍ ZA FINANČNÍ ODMĚNU

Bakalářská práce

Studijní program: Sociální práce

Autor: Lucie Vacová, DiS.

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Náhradní mateřství za finanční
odměnu vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní
zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne.

Podpis.....

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Evě Klimentové, Ph.D. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat Mgr. Petře Koubkové za vstřícnost a pomoc při získání potřebných informací a podkladů.

Jméno a příjmení:	<i>Lucie Vacová, DiS.</i>
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	<i>Sociální práce</i>
Obor obhajoby práce:	<i>sociální práce</i>
Vedoucí práce:	<i>PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.</i>
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Náhradní mateřství za finanční odměnu
Anotace práce:	Bakalářská práce se věnuje tématu náhradní mateřství za finanční odměnu. Práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části se zabývám tématem náhradního mateřství, náhradní matce nebo ve třetí kapitole objednatelskému páru. Čtvrtá kapitola pojednává o dítěti a jeho dětství. V páté kapitole jsem se soustředila na pojmy Rodina a rodičovství. Šestá kapitola pojednává o postojích a poslední kapitola je zaměřena na sociálně-právní ochranu dětí a související pojmy. Ve výzkumné části popisuji metodologii výzkumu a cíl práce a výzkumnou otázku. Výzkumná otázka zní: Jaké jsou postoje sociálních pracovníků ÚMČ Brno – Královo Pole nebo Magistrátu města Brna, oddělení náhradní rodinné péče k náhradnímu mateřství za finanční odměnu?
Klíčová slova:	Náhradní mateřství, náhradní matka, objednatelský pár, dítě, sociální pracovník
Title of Thesis:	Surrogacy for a financial reward
Annotation:	The bachelor's thesis deals with the topics of surrogacy for a financial reward. The work is divided into two parts. In the theoretical part I deal with the topics of surrogacy motherhood, surrogacy or in the third chapter of the ordering couple. The fourth chapter deals with attitudes and the last chapter focuses on the social and legal protection of

	children and related concepts. In the research part I describe the research methodology and the aim of the work and the research question. The research question is: What are the attitudes of social worker of the City office Brno-Královo Pole, or City of Brno, department of surrogate family care to surrogacy for a financial reward?
Keywords:	Surrogacy, surrogate mother, adoptive or ordering couple, social worker
Názvy příloh vázaných v práci:	
Počet literatury a zdrojů:	28
Rozsah práce:	57 s. (67 001 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	12
1. Náhradní mateřství.....	12
1.1 Rozdělení náhradního mateřství.....	14
1.1.1 Úplné náhradní mateřství	14
1.1.2 Částečné náhradní mateřství	15
1.2 Altruistické a komerční náhradní mateřství	15
1.2.1 Komerční náhradní mateřství.....	15
1.2.2 Altruistické náhradní mateřství	16
2. Náhradní matka	16
3. Objednatelský pár neboli osvojitelé	18
3.1 Právní otcovství.....	18
4. Dítě a dětství	20
4.1 Dítě.....	20
4.2 Dětství	20
5. Rodina	21
5.1 Rodičovství	22
6. Postoje.....	23
6.1 Etika	24
7. Sociálně-právní ochrana dětí.....	25
7.1 Náhradní rodinná péče	26
7.2 Osvojení	26
7.3 Sociální pracovník.....	27
EMPRICKÁ ČÁST.....	30
8. Výzkum.....	30
8.1 Metodika výzkumu.....	30
8.2 Cíl výzkumu	31
8.3 Výzkumná otázka.....	31
8.4 Volba metody výzkumu a sběru dat.....	31
8.5 Výběr konverzačních partnerů	32
8.6 Výzkumná data a okruhy	33
9. Analýza a interpretace zjištěných dat.....	34
10. Diskuse.....	46
ZÁVĚR	50
SEZNAM LITERATURY	53

SEZNAM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ	55
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	56
ZKRATKY	57

Úvod

Náhradní mateřství nebo jinak surogátní mateřství se jako téma dostává v poslední době do většího povědomí široké společnosti, jelikož slyšíme nebo čteme, že mnoho párů začíná mít problém s přirozeným početím. Často bývá spojováno také ve spojitosti s homosexuálními páry. Přístup k náhradnímu mateřství se liší napříč zeměmi celého světa. To způsobuje rozlišná legislativa, kterou utvářejí hodnoty a tradice jednotlivých států. Tato metoda je porovnávána s reprodukční metodou IVF. Mnoho párů řeší výhody a nevýhody této metody a rizika s tím spojená. Některé páry se při problémech s přirozeným početím rozhodnou dát přednost náhradnímu mateřství před metodou IVF.

Velkou diskusi ve spojitosti s náhradním mateřstvím vyvolává morálka a etika. Surogátní mateřství je stále považováno za nelegální čin, na hraně zákona, obchod s dětmi nebo pronájem reprodukčních orgánů matky. Například u nás nebo v Německu je náhradní mateřství nelegální. Naopak náhradní mateřství je umožněno homosexuálním párům v Izraeli, ale také v některých zemích Spojených států amerických. **Cílem mé práce je zjistit postoje sociálních pracovníků ÚMČ Brno-Královo Pole nebo Magistrátu města Brna, oddělení náhradní rodinné péče k náhradnímu mateřství za finanční odměnu.**

Předmětem mého empirického šetření bude zjistit postoje sociálních pracovníků k náhradnímu mateřství za finanční odměnu.

Výzkumnou otázkou se budu snažit zjistit: Jaké jsou postoje sociálních pracovníků ÚMČ Brno-Královo Pole nebo Magistrátu města Brna, oddělení náhradní rodinné péče k náhradnímu mateřství za finanční odměnu?

V některých státech světa je náhradní mateřství zcela legalizováno, v České republice bych náhradní mateřství je nelegální, ale zařadila bych jej

do šedé zóny, jelikož se i tak děje. Ať už formou určitého cestovatelského náhradního mateřství nebo komerčního náhradního mateřství. Náhradní mateřství v legislativě České republiky není nikde výslovně zakázáno, ale rozhodně není povoleno. To sebou samozřejmě nese i značná rizika, která si musí objednatelský pár a náhradní matka uvědomovat. Větší riziko spíše stojí na straně objednatelského páru, jelikož v občanském zákoníku je zakotvena věta, že žena, která dítě porodila, je matkou. Rozdílné názory se jako u všech témat vytváří napříč společnostmi a skupinami. S náhradním mateřstvím nemusí souhlasit věřící lidé a všeobecně církve, na druhou stranu právě páry, které řeší problémy s početím, nebo homosexuální páry by uzákonění a legalizaci metody uvítaly.

Teoretická část bude rozdělena do sedmi kapitol. První kapitola bude zaměřená na náhradní mateřství a jeho druhy. Druhá kapitola bude zaměřená na osobu náhradní matky. V následující třetí kapitole se zaměřím objednatelský pár a právní otcovství. Navazující čtvrtá kapitola se bude soustředit na dítě a jeho dětství. Pátá kapitola bude věnována rodině a rodičovství. Předposlední šestá kapitola se bude soustředit na vysvětlení pojmu postoje a etiky pojící se k náhradnímu mateřství. Do poslední sedmé kapitoly teoretické části zařadím pojem orgán sociálně právní ochrany dětí, náhradní rodinnou péči a sociálního pracovníka.

Pro mou práci použiji kvalitativní strategii výzkumu, metodu dotazování, nástroj rozhovor. Rozhovor budu provádět se sociálními pracovníky Magistrátu města Brna.

Bakalářskou prací bych ráda umožnila čtenářům nabídnout k zamyšlení postoje sociálních pracovníků referátu náhradní rodinné péče, ale také třeba vytvořit možnost pro zamyšlení se nad daným tématem a vlastním pohledem na zmíněné informace. Jednotlivé postoje pramení z názorů,

hodnot každého z nás. Jako každé téma utváří prostor pro diskuse, což je dobře, ale nese si i svá rizika, na která je potřeba se dobře připravit.

V empirické části budou rozebrány odpovědi jednotlivých konverzačních partnerů. V závěrečné kapitole budou shrnuta zjištění vyplývající ze získaných dat.

Během přípravy bakalářské práce jsem změnila své zaměstnání, kdy jsem se stala kolegyní sociálních pracovníků na Magistrátu města Brna, odboru sociální péče, oddělení orgánu sociálně právní ochrany dětí, referátu náhradní rodinné péče, proto budu nakonec svůj výzkum soustředit pouze na pracovníky referátu náhradní rodinné péče.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Náhradní mateřství

V první kapitole bych se ráda zaměřila na obsah pojmu náhradní mateřství. Co přesně znamená náhradní mateřství v právním řádu, jak náhradní mateřství vzniká, důvod náhradního mateřství, a jiné.

Náhradní mateřství vznikne na základě rozhodnutí několika osob. Většinou objednatelského páru a náhradní matky. Kliniky specializující se na reprodukci se ale setkávají i se speciálním typem náhradního mateřství, které volí ženy, aniž by byly neplodné. Důvodem této volby je častokrát strach z porodu, bolesti nebo tělesné změny po porodu. Ve většině případů, ale náhradní mateřství vzniká v okamžiku, kdy se pár snaží o početí, ale nastanou určité překážky. Tyto překážky mohou být vrozené, získané. U žen často dochází k problému oplodněné vajíčko přijmout a vytvořit takové podmínky, aby se vajíčko uchytilo v jejich reprodukčních orgánech, nebo je těhotenství pro ženu a následně i pro plod velmi rizikové a z lékařské stránky nedoporučené. (www.ivf-zlin.cz/nahradni-materstvi)

Pojem náhradního mateřství v právním řádu České republiky není zatím nikde přesně vymezen. K tématu náhradního mateřství neboli surrogacy motherhood každá země, stát přistupuje jinak. Tento pojem se rozchází v právních, etických a někdy i náboženských směrech a hodnotách. Obecně lze říci, že náhradní mateřství je odnošení a porod dítěte náhradní matkou objednatelskému neboli osvojitelskému páru. (www.ivf-zlin.cz/nahradni-materstvi)

Dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů, paragrafu 775: „*Matkou dítěte je žena, která je porodila*“.

Skoro každý pár začne dříve či později přemýšlet nad založením rodiny. Pokud se v průběhu dospívání a dospělosti neobjeví žádné zdravotní problémy, tak nejspíše nikdo nepředpokládá skutečnost, že mohou přijít

jakékoliv komplikace. Na některé páry ale čeká zklamání. „Ženy prožívaly hlubokou beznaděj a odpovídaly, že se cítily opuštěné, nenaplněné, neužitečné, naprosto zlomené, zahořklé, sklíčené“. Muži vyjadřovali podobné pocity jako jejich manželky a říkali, že se cítili: „zklamaní, frustrovaní, nedostateční a dělali si starosti s tím, jak reaguje jejich žena“ (Schooler & Kovařík, 2002, s. 14).

Náhradní mateřství je jedno z nejriskantnějších voleb rodičovství. V České republice není náhradní mateřství, jak již bylo uvedeno, nikterak uzákoněno, proto objednatelský pár nemá v tomto směru žádnou právní oporu. Velkou roli v náhradním mateřství hrají právní zástupci a tvorba smluv. Některé adopce si zařizují rodiny samy, některé jsou zprostředkované (Schooler & Kovařík, 2002, s. 13, 30).

Institut náhradního mateřství je započat asistovanou reprodukcí. Pokud asistovaná reprodukce vyjde a náhradní matka otěhotní, podstoupí celé těhotenství a porod. Je důležité počítat s rizikem, že volbou umělého oplodnění může vzniknout i vícečetné těhotenství. Dalšími riziky jsou mimoděložní těhotenství, potrat, těhotenské komplikace nebo nepředpokládaný úraz či infekce. Cílem tohoto procesu je narození dítěte a předání objednatelskému páru. Objednatelský pár tak prostřednictvím osvojení narozené dítě přijímá za své a náhradní matka k dítěti ztrácí práva a povinnosti vzniklá narozením dítěte. (FIGO, 2009)

Náhradní mateřství spočívá v aplikaci embrya do reprodukčního orgánu náhradní matky. Náhradní mateřství není v České republice uzákoněné, avšak v některých zemích světa je zcela legální, proto mnohé páry zvolí možnost zahraničního náhradního mateřství. (<https://nahradni-materstvi.webnode.cz/>)

Volba institutu náhradního mateřství je možností pro single muže či ženu, osoby s homosexuální orientací, ale také neplodný pár. U náhradního mateřství se hledá shoda mezi náhradní matkou a objednatelským párem. V zahraničí si často náhradní matky na webových stránkách k tomu určených

vytvoří vlastní profil. Zde mohou napsat něco o sobě, o své rodině, své zájmy, ale také vložit své fotografie (<https://surrogate.com/surrogates/becoming-a-surrogate/the-six-steps-of-the-surrogacy-process/>).

Celý proces náhradního mateřství je velmi nejistý akt. Objednatelský pár tedy po celou dobu těhotenství náhradní matky a poté po porodu dítěte žije v neustálém napětí a očekávání, zda náhradní matka dá souhlas k nezrušitelnému osvojení. Sice objednatelský pár a náhradní matka pravděpodobně pokaždé mezi sebou uzavřou jakousi dohodu, ale tato dohoda není nikterak právně vynutitelná. Stejně tak nikdy nemohou mít obě strany jistotu, že soudce schválí návrh na nezrušitelné osvojení. (<https://www.ivf-zlin.cz/nahradni-materstvi>)

1.1 Rozdělení náhradního mateřství

Náhradní mateřství není pouze jedno. Máme více typů, forem či druhů. Náhradní mateřství se také dá rozdělit dle přístupu. Tedy na komerční či altruistické, ale také podle typu na částečné nebo úplné.

1.1.1 Úplné náhradní mateřství

Znakem úplného náhradního mateřství je, že genetický materiál nepochází od náhradní matky, která dítě porodí. Úplné náhradní mateřství tkví v tom, že objednatelský pár poskytne zárodečné buňky. Buď oba manželé, jeden z nich nebo ani jeden z objednatelského páru. Objednatelský pár přistoupí k volbě úplného náhradního mateřství většinou z důvodu neplodnosti matky. Problém spočívá v tom, že žena není schopna donosit plod. Náhradní matka v daném případě dítě pouze odnese a porodí (Dostál, 2007, s. 84).

I úplné mateřství můžeme rozlišit na několik druhů:

- › vajíčko i spermie je objednatelského páru;
- › vajíčko i spermie pochází od dárců;
- › vajíčko od dárkyně a spermie od muže objednatelského páru;
- › spermie od dárce a vajíčko od ženy objednatelského páru.

1.1.2 Částečné náhradní mateřství

K částečnému náhradnímu mateřství dochází v okamžiku, když zárodečná buňka pochází od náhradní matky (Vácha, 2008, s. 55-114).

V případě částečného náhradního mateřství:

- › spermie pochází od manžela nebo partnera objednatelského páru;
- › spermie pochází od manžela či partnera náhradní matky;
- › spermie pochází od dárce.

1.2 Altruistické a komerční náhradní mateřství

Dále Vácha (2008, s. 55-114) uvádí, že náhradní mateřství lze rozdělit na altruistické a komerční.

V následujících podkapitolách se právě na dané rozdělení náhradního mateřství zaměřím. Rozdělení je důležité, jelikož si s sebou každý typ nese svá rizika a výhody, které je potřeba znát, a při volbě náhradního mateřství si jich být také vědom.

1.2.1 Komerční náhradní mateřství

Komerční mateřství je mateřství za finanční odměnu. Tedy náhradní matka s největší pravděpodobností za mateřství a porod získá finanční ohodnocení od objednatelského páru nad rámec běžných výdajů spojených s mateřstvím. Výše finanční odměny není nikde stanovena a záleží zcela na

objednatelském páru a náhradní matce, jakou výši si ujednají (Vácha, 2008, s. 55-114).

1.2.2 Altruistické náhradní mateřství

V případě altruistického náhradního mateřství se jedná o mateřství z nezištného zájmu. Zde tedy nejde o finanční odměnu, i když finančních nákladů spojených s těhotenstvím se to netýká. K altruistickému náhradnímu mateřství se většinou přikloní ženy z řad příbuzných a známých objednatelského páru nebo ženy, které mají pocit, že potřebují pomoci druhým, kteří neměli tolik štěstí jako jiní. Pojem altruismus znamená tedy jakási morální potřeba, nezištnost, dobročinnost, nesobeckost pomoci (Vácha, 2008, s. 55-114).

První kapitola se věnuje pojmu náhradního mateřství a jeho vymezení. Pohlíží na náhradní mateřství, jak z právního hlediska, tak i z hlediska jeho druhů a přístupu. Rozlišení jeho druhů a přístupu je podstatné pro jeho následnou indikaci.

2. Náhradní matka

V druhé kapitole teoretické části bakalářské práce se zaměřením na pojem náhradní matka. Náhradní matkou může být cizí osoba, ale také pokrevní příbuzná nebo známá.

Mitlöchner & Sovová (2015, s. 86) popisuje náhradní matku jako ženu, která podstoupí oplodnění, mateřství a porod v zájmu jiného člověka nebo páru. Dopředu souhlasí s tím, že po porodu narozené dítě předá do péče dané osobě či páru a vzdá se všech práv a povinností vztahujících se k dítěti, které jí do soudního jednání o osvojení dle zákona náleží. Postup je většinou takový,

že objednatelský otec je zapsán do rodného listu dítěte a objednatelská žena si dítě musí před soudem osvojit.

Náhradní matka je tedy ženou, které je na klinice asistované reprodukce vpraveno embryo, které odnosi a porodí. Po porodu předá nezletilé dítě objednatelskému páru do jejich výhradní péče. Objednavatelský pár si poté u soudu dítě adoptuje a náhradní matka se vzdá rodičovských práv a je zbavena rodičovské odpovědnosti (<https://www.ivf-zlin.cz/nahradni-materstvi>).

Pojem náhradní matka nastupuje do náhradního mateřství v okamžiku, kdy žena nemůže z nejrůznějších důvodů otěhotnět a odnosit dítě přirozenou cestou. Manželský (partnerský) pár buď vyzkouší všechny možné varianty náhradního mateřství anebo, pokud touží po alespoň částečně vlastním dítěti nebo cestě bez zdlouhavých psychologických a jiných vyšetření, podstoupí riziko a vyhledá náhradní matku (Mitlöhner & Sovová 2015, s. 84-87).

Typické znaky náhradní matky jsou: žena ve věkové kategorii 20-30 let, která už je matkou, často samoživitelkou. Dalším znakem může být špatná sociální situace, kterou jí má komerční náhradní mateřství pomoci vyřešit. Některé náhradní matky již mají opakovanou zkušenost z minulosti s náhradním mateřstvím. Často si náhradní matky vytvoří inzerát na internetových stránkách a nabízejí své tělo pro náhradní mateřství za finanční odměnu. (Mitlöhner & Sovová, 2016, s. 85-87)

Druhá kapitola se věnovala pojmu náhradní matka. Vysvětlila daný pojem a zmaěřila se na typické znaky náhradní matky. Také se věnovala náhradní matce z pohledu procesu náhradního mateřství od začátku oplodnění až po předání dítěte do výhradní péče adoptivních rodičů.

3. Objednatelský pár neboli osvojitelé

V třetí kapitole se věnuji objednatelskému páru. Pro objednatelský pár také můžeme najít označení objednavatelský či budoucí osvojitelé. Nejdříve pár vyhledá náhradní matku a podstupuje s ní celý proces mateřství a porodu. Poté, když v naší zemi objednatelská žena podá na soud návrh na osvojení a soud tomuto návrhu vyhoví, stává se z matky osvojitelka.

Objednatelský pár je tedy pár, který poptává po náhradní matce. V případě objednatelského páru se nemusí vždy jednat o neplodný pár. Ve většině případů je objednatelský pár biologickými rodiči dítěte narozeného náhradní matce. V zahraničí náhradního mateřství využívají převážně celebrity, které své tělo nechtějí narušit procesem těhotenství. Objednatelský pár zpravidla náhradní matce poskytuje finanční odměnu za mateřství a porod. (<https://www.epravo.cz/top/clanky/nahradni-materstvi-98152.html>)

Náhradní matka může dát souhlas k osvojení nezletilého dítěte po dokončení šestinedělí. Otec souhlas k osvojení může vyslovit hned po porodu nezletilého dítěte. „*O osvojení nezletilého rozhodne soud na návrh osoby, která chce dítě osvojit.*“ (Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník § 813, 796 (1))

3.1 Právní otcovství

Rodičovství je založené na právních domněnkách nebo na provedení testu DNA.

V zákoně č. 301/2000 Sb. Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů v paragrafu 14 je uvedeno, že v náhradním mateřství je jedním z důležitých kroků přiznání se k otcovství na matrice příslušného úřadu.

„Do knihy narození se zapisuje:

a) jméno, popřípadě jména a příjmení dítěte,

- b) *den, měsíc a rok narození dítěte,*
- c) *rodné číslo, místo narození a pohlaví dítěte*
- d) *jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, data narození, rodná čísla, státní občanství a místo trvalého pobytu rodičů,*
- e) *datum zápisu a podpis matrikáře“*

Dále paragraf 19, zákona č. 301/2000 Sb. Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů uvádí: *„Narodí-li se dítě, které je počato umělým oplodněním, ženě neprovdané, u něhož se má za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas, запиše se dítěti do knihy narození příjmení, na němž se rodiče dohodli podle odstavce 2.“*

Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, paragraf 789 říká, že pokud je náhradní matka provdána, muselo by dojít k popření otcovství ze strany manžela náhradní matky.

Cestou tedy, jak dítě automaticky přijmout a prohlásit za své ze strany otce, je zápis o určení otcovství. Jak z výše uvedeného textu vyplývá, rodiče dítěte se mohou na matriku dostavit ještě před narozením dítěte, tak i po narození. Na příslušném matričním úřadě poté rodiče souhlasně prohlásí, že jsou rodiči dítěte. Tato třetí kapitola se věnuje pojmu objednavatelský pár, ale také právě přiznání se k otcovství.

4. Dítě a dětství

V náhradním mateřství hraje dítě nejdůležitější roli. Důvod volby náhradního mateřství partnerů má hlavní a jediný cíl. A to je dítě.

4.1 Dítě

Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů v § 25 uvádí: *„Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo“*.

Naopak zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů v §126 na dítě pohlíží, tak že: *„Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak“*.

Dítětem se rozumí: *„Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“* (Úmluva o právech dítěte a související dokumenty, 2016, s. 3, článek 1).

Pedagogický slovník definuje dítě jako lidského jedince procházejícího vývojovými stádii od prenatálního období po období adolescence nebo mladší dospělosti. Věk dítěte neurčuje pouze kalendářní věk, ale také biologický nebo psychický (Průcha et al., 2013, s. 45).

4.2 Děťství

Děťství bývá často označováno za velmi krásné a bezstarostného období života jedince. Toto období utváří rodiče a také sám jedinec. U každého jedince období dětství trvá odlišně.

„Počáteční období životní dráhy každého jedince, začínající narozením a končící změnou dítěte v adolescenta (tj. asi ve věku 14-15 let). V období dětství

dochází k tělesnému, psychickému a sociálnímu zrání dítěte. Díky tomuto procesu se lidský jedinec mění z dítěte na dospělého člověka. Lidský jedinec v období dětství musí projít nejvíce vývojovými fázemi za celý život. V každé fázi má lidský jedinec za úkol si splnit daný úkol, než bude moci vstoupit do další vývojové fáze (Průcha et al., 2013, s. 41).

Čtvrtá kapitola se věnovala pojmům dítě a dětství. Na dítě je pohlíženo z různých hledisek. Každý vědní obor chápe dítě odlišně. Nicméně dítě v náhradní rodinné péči je cíl zakázky objednavatelského páru u náhradní matky. Náhradní matka má mnohdy dítě jako prostředek k zisku financí.

5. Rodina

Náhradní mateřství má za cíl udělat z manželského případně partnerského páru rodinu.

Rodina je základní jednotkou a primární skupinou ve společnosti. Dá se také popsat jako malá skupina, která je typická citovými vazbami a charakteristická společnými zájmy. Má ekonomický význam, ale její jednou z nejdůležitějších funkcí je funkce reprodukční. K reprodukční funkci se také váže funkce výchovná. Rodina jedinci předává také kulturní vzorce, tradice či víru. Na rodinu se dá také pohlížet z hlediska jejich vnitřních vztahů. Hlavní úlohou rodiny je rodit, vychovávat děti do jejich samostatnosti a pomáhat strašim v období jejich nemohoucnosti. Základním vztahem rodiny je vztah muže a ženy. Manželství, partnerství. Poté vztah rodičovský, sourozenecký nebo vztah prarodičovský, aj. Díky těmto vztahům se utváří rodinné role, které jsou typické pro všechny typy společnosti. *„Rodinná skupina tvořící společnou domácnost a složená z rodičů a jejich vlastních, event. adoptovaných dětí byla nazvána „rodinou nukleární“ (také jadernou, manželskou, elementární, základní, synkretickou apod.)“* (Petrusek, 1996, s. 940-943).

Rodina je pro společnost důležitá, jelikož přenáší z jednotlivce na jednotlivce svou kulturu, tradice a zvyklosti. Díky tomuto kulturnímu přenosu si daná společnost zachovává svou jedinečnost a utváří tak svou historii, se kterou mají další generace možnost se seznámit a předávat dál (Petrušek, 1996, s. 940-943).

Možný ve své knize popisuje rodinu, která vzniká lidskou reprodukcí, jako skupinu, ve které dochází k pokrevním vazbám. Předpokládá se, že základní vztah mezi ženou a mužem by měl být trvalý. Postupným poznáváním dojdou k vzájemné shodě budovat společnou budoucnost. Společnou budoucnost si nemá pár kde nacvičit či vyzkoušet. Z jejich pohledu se jedná o zcela jedinečnou zkušenost (Možný, 2002, s. 99-100).

5.1 Rodičovství

Přijetím nezletilého dítěte za své se osvojitelé neboli dříve objednavatelský pár stává rodiči. Poté hovoříme o tzv. rodiči či rodičovství.

Institut rodičovství prochází v průběhu života několika vývojovými fázemi. Na rodičovství mají vliv jak determinanty kalendářní, tak i determinanty biologické. Každý člověk je na výkon rodičovské role připraven v jiný čas. S nástupem antikoncepce, umělé reprodukce, umělého ukončení gravidity a náhradního mateřství se rodičovství stalo také plánovitější a regulované. V minulosti byla role ženy dána rozením dětí. V důsledku toho měl muž možnost si zajistit svou účast v rodině, ale i společnosti. V minulosti měl muž s velkým počtem dětí vždy větší význam a váženost než muž bezdětný. S příchodem moderní doby a vývojem lidstva si už i sama žena dokáže rodinný systém udržet sama bez pomoci muže. Někdy je to na úkor počtu dětí. Rodičovství je jedna z nejvýznamnějších voleb v životě jedince. Rodičovstvím vzniká nový vztah, vztah rodič-dítě. Na rodičovský vztah nikdo muže ani ženu nedokáže připravit. Rodiče narozením dítěte musí podřídit své

aktivity a potřeby ve prospěch dítěte. Ženy berou rodičovství často jako smysl života a muži v něm vidí pokračování rodu. Úkolem rodičovství je vychovat z dítěte slušného člověka, ale také ochrana, finanční podpora, podpora rozvoje schopností, zájmů, dovedností toho dítěte (Možný, 2002, s. 124-126).

Daná kapitola pojednává o rodině a rodičovství. Úplná rodina a rodičovství vznikají přijetím dítěte, ať už narozením či osvojením. V dnešní době, pokud páry nemohou mít přirozenou cestou děti, zvolí jiné varianty, aby se rodiči mohli stát. Mezi jejich možnosti patří adopce, osvojení nebo právě náhradní mateřství. V České republice máme zákony, nařízení a postupy, jak dítě osvojit či adoptovat. Nicméně náhradní mateřství spadá do šedé zóny, není zákonně ukotveno, jak už bylo řečeno. Právě sociální pracovníci jsou pak ti, za kterými se pak objednavatelský pár obrací pro radu.

6. Postoje

Pojem postoj obsahuje výzkumná otázka i cíl bakalářské práce, proto jej považuji za nezbytné objasnit. Utváření postojů je proces, který je ovlivňován výchovou, učením, ale životními zkušenostmi. Postoje se v průběhu života jedince mohou měnit na základě různých životních situací.

Nakonečný (2009, s. 239) popisuje: *„Postoj je mentální a nervový stav pohotovosti, organizovaný zkušeností, vyvíjející direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím, s nimiž je v relaci“*. Jinak řečeno jedná se o hodnotící postoj, hodnocení určitého chování, objektu, situace, osob či události. Postoj se dá jednoduše pojmenovat jako sklon k určité věci. Ale také se dá vyjádřit jako způsob jednání, vnímání, myšlení nebo cítění. Autor označuje postoj jako hodnotící vztah. Hodnotí, zda je žádoucí/nežádoucí, morální/amorální, špatný/dobrá,

pravdivý/neppravdivý apod. Hodnota neboli hodnocení je ve společnosti žádoucí jev, který ovlivňuje způsoby chování jedince. Tím společnost drží v rovnováze. Postoje jsou tedy výsledkem procesu hodnocení nebo jinak označeného mínění či přesvědčení. Postoje ovlivňují naše jednání. Postoje jsou buď naučené predispozice na určité reakce, ať už jsou pozitivní nebo negativní. Postoje obsahují 3 složky: hodnocení, pocity a způsob jednání. Jinak lze říci, že obsah postojů je trojdimenzální, a tedy složen ze složek kognitivních, emocionálních a konativních (behaviorálních). Každá z těchto složek vystupuje v různé míře k danému objektu či vůči sobě navzájem. Postoj je sklon k predispozitivnímu způsobu, jak reagovat na určité objekty. Má určitou intenzitu a kvalitu. Postoje se v průběhu života utváří a mění, s pocity se tedy nerodíme, ale získáváme je. Postoje na základě vnímání a myšlení ovlivňují naše chování. (Nakonečný 2009, s. 239)

Podle Valenty (2013, s. 142) je chování ovlivněno naším smýšlením, pracovními a životními zkušenostmi, hodnotami nebo i aktuální psychickým stavem.

6.1 Etika

Etika, právo a morálka mají k sobě velmi úzký vztah.

Mezinárodní federace gynekologie a porodnictví zveřejnila několik etických doporučení vztahující se k náhradnímu mateřství. Mezi ně zařadila následující doporučení:

- Surogátní mateřství by mělo být prováděno pouze za lékařského dohledu.
- Nemělo by se jednat o komerční náhradní mateřství.
- Měla by se respektovat svobodná vůle náhradní matky od oplodnění až do porodu.

- Přítomnost zástupců z řad advokátních kanceláří pro zachování jistoty a lidské důstojnosti (FIGO, 2009).

Postoje sociálních pracovníků můžeme nazvat jako pozitivní či negativní reakce. Těmito reakcemi se budeme zajímat v empirické části bakalářské práce. Postoj můžeme chápat i jako názor. Etika je utvářena morálkou a normami společnosti. Určuje, co je dobré/špatné, morální/amorální, vhodné/nevhodné. s prací sociálních pracovníků velmi úzce spjata a určuje směr jejich chování ke klientům. Nastavuje jim určité hranice. Etika se utváří z hodnot a postojů společnosti

7. Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochranu dětí jsem zde zařadila s ohledem na výběr svých konverzačních partnerů, kterými jsou sociální pracovníci na oddělení sociálně právní ochrany dětí, referátu náhradní rodinné péče, ale také proto, protože je velmi úzce spjata i s formou přijetí dítěte do osvojitelské rodiny nebo právě přijetí dítěte za své objednatelským párem. Náhradní rodinná péče by měla celé osvojení nebo převzetí dítěte do péče koordinovat.

Stěžejní zákonnou oporou sociálně právní ochrany dětí je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálněprávní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Paragraf 4 vymezuje, že sociálně-právní ochranu dětí vykonávají orgány sociálně-právní ochrany dětí a jejich pověření, kvalifikovaní pracovníci. Orgány sociálně právní ochrany dětí jsou: obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské a magistrátní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a také Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Sociálně právní ochrana dětí je cílená činnost, která zahrnuje: *„zejména ochrana práva dítěte zajištění práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou*

výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině“ (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálněprávní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 1).

Z výše uvedeného vyplývá, že náhradní rodinná péče zajišťuje ochranu dětem a je jednou z forem v systému sociálně právní ochrany dětí.

Orgán sociálně právní ochrany dětí je koordinátorem případu, komunikuje s institucemi, soudy, ostatními úřady či odborníky. Pomáhá klientům sepsat návrhy na příslušné soudy.

7.1 Náhradní rodinná péče

Jedním z nejvyšších zájmů je, aby dítě vyrůstalo ve funkčním rodinném prostředí.

Podle Matějčka, Koluchové (2002, s. 155-183) má náhradní rodinná péče několik forem: pěstounská péče profesionální, pěstounská péče na přechodnou dobu, pěstounská péče příbuzenská. Ale patří sem i péče třetí osoby, poručenství a osvojení. Náhradní péče umožňuje dětem, které neměly snadný start do života, žít v rodinném prostředí a vyhnout se tak ústavnímu zařízení. Jedná se tedy o určitou formu rodinné péče, která se nejvíce blíží životu v přirozené rodině, kdy vychovatelem je náhradní tedy často nebiologický rodič.

7.2 Osvojení

Osvojení je tzv. přijetí dítěte za své, i když má geneticky jiný základ než osvojitelé. Je to výrazné a trvalý způsob, jak zrušit práva biologického rodiče k dítěti. Mezi osvojencem a osvojiteli se předpokládá

vztah jako mezi dítětem a rodičem. O osvojení rozhoduje soud. Předpokládá se, že z osvojení nebude mít ani jedna strana zisk. Osvojiteli se může stát jednotlivý manžel nebo oba manželé. Dochází ke změně identity dítěte, kdy dítě přejímá společné příjmení osvojitelů. Osvojitelé jsou posléze zapsáni do rodného listu dítěte právě už i s novými iniciály dítěte. Rodný list je nově vydán. Osvojení předchází péče před osvojením (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 794-800).

7.3 Sociální pracovník

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů v § 109 (dále jen "zákon o sociálních službách") definuje sociálního pracovníka jako osobu, která poskytuje sociálně právní poradenství, provádí sociální šetření, zabezpečuje sociální agendu, poskytuje služby sociální prevence, a další,

Matoušek (2016, s. 8) popisuje roli sociálního pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dětí jako: *„hodnotitele klientů, jejich obhájovatele, poradce, zprostředkovatele dalších služeb, poskytovatele přímé pomoci, mediátora, administrátora, vyhodnocovatele kvality své práce, obhájovatele i vysvětloovatele vlastní práce v rámci vlastního úřadu, koordinátora činnosti jiných pomáhajících nebo zasahujících subjektů, plánovače rozvoje sociálních služeb“*. Aby byl sociální pracovník kvalifikovaný k sociální práci, musí splnit předem stanovené předpoklady zaměřené na jeho odbornost, znalosti, zkušenosti. Musí být svéprávný, trestně bezúhonný. Sociální pracovník při své práci musí dodržovat etiku v sociální práci a metody sociální práce. Má určité kompetence a využívá znalostí z jiných vědních oborů, se kterými posléze spolupracuje. Odborná způsobilost sociálního pracovníka je podmíněna stupněm jeho dosaženého vzdělání. Sociální pracovník prokazuje svou

odbornou způsobilost vystudováním vyšší odbornou školou nebo vysokoškolským vzděláním v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu se zaměřením na sociální práci (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 110 (4)).

Matoušek (2008, s. 380) popisuje sociálního pracovníka jako člověka, který pomáhá jednotlivcům, skupinám, rodině či komunitě pracovat na změně. Snaží se působit preventivně, ale také v daný okamžik.

Matoušek uvádí, že sociální pracovník dokáže pracovat s etickými dilematy, dokáže je rozpoznat a vyhodnotit, kdy mohou vzniknout a případně se jim vyvarovat. V praxi dokáže využívat své hodnoty, zkušenosti, teoretické znalosti. Každý sociální pracovník by také měl respektovat odlišnosti a rozdíly každého člověka. Je nutné brát ohled na jeho náboženské, kulturní, politické, etické, morální hodnoty. Také je potřeba pracovat v mezích právních norem, metod sociální práce, ale také etiky. Sociální pracovník dokáže být empatický, mít porozumění a pochopení pro klienta v problému či krizové situace a nabídnout mu potřebnou pomoc nebo jej adresovat na jiného odborníka. Sociální pracovník by měl vyhodnotit situaci a s tím spojená rizika, umět se v danou chvíli rozhodnout, ale také si umět říci, že nabízená pomoc není vítaná a zajistit pouze základní potřeby klienta. Sociální pracovník by měl znát etický kodex a také se jím řídit. (Matoušek et al., 2008, s. 380)

Sociální pracovník věnující se náhradní rodinné péči má za jeden z pracovních náplní osvojení a úkony související s umístěním dítěte do osvojitelské rodiny. Možností, kdy má sociální pracovník možnost se dozvědět o institutu náhradního mateřství není mnoho. Jednou z nich je prostřednictvím informací z porodnicko-gynekologického oddělení, od tamních sociálních pracovníků o porodu matky, která dala souhlas s osvojením. Výběr osvojitelů již předem sdělila. (<https://www.brno.cz>)

Poslední kapitola se věnovala vymezení pojmu sociálně-právní ochrany dětí, náhradní rodinné péči a jeho formě osvojení. Dále je zde popsán i sociální pracovník z hlediska náplně práce nebo vzdělání.

Teoretická část se zaměřila na vysvětlení pojmů souvisejících s cílím výzkumu a výzkumnými otázkami. Podrobněji jsem se zaměřila na náhradní mateřství a jeho druhům. Také osobě náhradní matky a znakům, které jsou typické pro náhradní matky. Další kapitole je zaměřená na objednatelský neboli osvojitelský pár. Poté jsem věnovala kapitolu samotnému dítěti a dětství, které je cílem volby náhradního mateřství. Další kapitola se zaměřuje na rodinu a rodičovství. Předposlední kapitola se zaměřuje na postoje. Vysvětlení, co to jsou postoje a jak vznikají. A nakonec poslední kapitolu jsem pojmenovala sociálně právní ochrana dětí. Toto jsem zvolila s ohledem na konverzační partnery a pro vysvětlení, proč sociální pracovník náhradní rodinné péče hraje důležitou roli při náhradním mateřství, když je do případu zapojen.

EMPRICKÁ ČÁST

Empirická část je zaměřena na zjištění postojů sociálních pracovníků náhradní rodinné péče Magistrátu města Brna na náhradní mateřství za finanční odměnu.

8. Výzkum

8.1 Metodika výzkumu

Tato část bakalářské práce přibližuje výzkum a jeho cíle. Empirická část bude zaměřena na kvalitativní výzkum.

Jak uvádí Hendl (2016), pro kvalitativní výzkum je typické určení tématu a tvorba výzkumných otázek. Hlavním nástrojem pro zjištění informací mi poslouží rozhovory. Sběr dat bude probíhat za pomoci polostrukturovaného rozhovoru s celkem 15 otázkami. Tento druh výzkumu jsem si vybrala pro zjištění osobních názorů a pohledů, ale hlavně postojů konverzačních partnerů na téma náhradního mateřství. Rozhovor nám poskytuje možnost zachovat přirozenost projevu. Podrobně se zaměřím na výzkumné strategie, výběr konverzačních partnerů i nástroj sběru dat. Získaná data poté budou interpretována, budou zaznamenány citace konverzačních partnerů a popis času a místa, kde rozhovory probíhaly. (Hendl, 2016, s. 440)

V závěrečné kapitole budou analyzovány a interpretovány výsledky výzkumu.

8.2 Cíl výzkumu

Cílem práce je zjistit postoje sociálních pracovníků Magistrátu města Brna, referátu náhradní rodinné péče k náhradnímu mateřství za finanční odměnu.

8.3 Výzkumná otázka

Jaké jsou postoje sociálních pracovníků sociálních pracovníků Magistrátu města Brna, referátu náhradní rodinné péče k náhradnímu mateřství za finanční odměnu?

8.4 Volba metody výzkumu a sběru dat

Metoda rozhovoru je složena ze dvou částí - otázky a odpovědi. Tento rozhovor je často subjektivně zabarvený jak ze strany vedoucího rozhovoru, tak ze strany konverzačního partnera. Kvalitativní výzkum jsem si vybrala na základě tvrzení Hendla (2016, s. 440), který uvádí, že je flexibilní časem, podmínkami, ale také proto, že mohu získat podrobnější informace při rozhovorech a ověřovat si sdělení anebo se doptávat na nejasnosti. Volba kvalitativního výzkumu také byla ovlivněna tématem bakalářské práce, které se často dotýká mnohdy intimních a názorových oblastí.

Vedení rozhovoru vytvoří větší pravděpodobnost dokončení výzkumu oproti dotazníku, který může být odevzdán nevyplněný. Ale také vzniká možnost vidět konverzačního partnera a pozorovat jeho neverbální komunikaci, o kterou bude rozhovor doplněn. Jako nevýhodu kvalitativní metody vidím ve větší časové náročnosti než v případě kvantitativní metody. (Disman, 2000, s. 374)

Tazatel má možnost výběru si odpovědi zapisovat do záznamového archu nebo poznámkového deníku, ale také si může vybrat variantu audio nahrávky a následný přepis zjištěných informací. Miovský (2006, s. 332) dále uvádí, že na pořadí otázek nezáleží. Je možné vést rozhovor na základě předem připravené osnovy otázek anebo pokládat otázky tak, jak vede přirozený tok rozhovoru.

Pro zaznamenávání rozhovorů jsem se svolením komunikačních partnerů použila funkci diktafonu v mobilním telefonu. Všechny rozhovory probíhaly na našem pracovišti, a tedy místo rozhovoru konverzační partneři velmi dobře znali. Díky tomu, že se jako kolegové známe, konverzační partneři byli uvolnění a rozhovor probíhal v přátelské a přirozené atmosféře. Jeden rozhovor trval průměrně 15 až 20 minut.

8.5 Výběr konverzačních partnerů

Tato kapitola vymezuje stručnou charakteristiku výběru konverzačních partnerů. Konverzační partneři pro rozhovory byli vybráni cíleně. Oslovila jsem všechny pracovníky náhradní rodinné péče Magistrátu města Brna, oddělení sociálně právní ochrany dětí, referátu náhradní rodinné péče. Jakmile jsem měla nasycený výzkumný vzorek, zanechala jsem oslovování dalších pracovníků. Rozhovory jsem nakonec uskutečnila s pěti ženami a jedním mužem. Při interpretaci dat poté používám pouze ženský rod, aby odpovědi daného muže zůstaly anonymní. Rozhovory s konverzačními partnery probíhaly velmi hladce. Všichni aktivně spolupracovali a odpovídali na všechny položené otázky.

8.6 Výzkumná data a okruhy

Předem jsem měla připravenou osnovu rozhovorů. Byla jsem připravená, že se kdykoliv může změnit otázka nebo mohu položit doplňující otázku. Pro lepší přehlednost jsem otázky rozdělila do tří tematických okruhů.

První okruh otázek jsem nazvala obecné informace. Tento okruh byl zařazen pro uvedení konverzačních partnerů do rozhovoru. Zajímá se o věkovou kategorii konverzačních partnerů a délku odpracované doby na oddělení orgánu sociálně právní ochrany dětí.

Druhý okruh je zaměřen na osobu náhradní matky, její motivy, sociální prostředí, vzdělání.

V třetím okruhu jsem se soustředila na postoje sociálních pracovníků, jejich názory a zkušenosti, ale hlavně postoje spojené s náhradním mateřstvím.

Seznam otázek použitých v rozhovoru s konverzačními partnery

1. okruh - Obecné informace

- Tvoje věková kategorie? 19 - 30 let, 31 - 40 let, 41 - 50 let, 51 - 65 let.
- Jak dlouho pracuješ na oddělení orgánu sociálně právní ochrany dětí nebo v sociálním oboru?
- Máš profesionální zkušenost s náhradním mateřstvím?

2. okruh - Náhradní matka

- Kdo je podle tebe vhodná náhradní matka?
- Z jakého soc. prostředí pochází nejčastěji náhradní matky, se kterými jsi měl/a možnost se setkat?

- Jaký mají dle tvých zkušeností dosažený stupeň vzdělání náhradní matky, a myslíš, že má vliv na volbu náhradního mateřství?
- Co podle tebe vedlo náhradní matky k volbě komerčního náhradního mateřství?

3. okruh - Otázky k zamyšlení

- Jaký máš názor na komerční náhradní mateřství?
- Legalizoval/a bys náhradní mateřství?
- Co je podle tebe lepší pro rodinu? Osvojení nebo zapsání náhradního otce do rodného listu?
- Považuješ náhradní mateřství za etické? Pokud ano, které náhradní mateřství považuješ za více etické?
- Prosím mohl/a bys zhodnotit proces zapsání náhradního otce do rodného listu dítěte a následné osvojení manželkou zapsaného otce?
- Využil/a bys institutu náhradního mateřství ve svém soukromém životě, pokud by nebylo jiné cesty a přáli byste si společně s partnerem mít úplnou rodinu?
- Jakou roli ve volbě náhradního mateřství hrají muži? Myšleno manžel/partner náhradní matky i muž z objednatelského páru.
- Jaký si myslíš, že mohou mít náhradní matky s objednatelským párem vztah?

9. Analýza a interpretace zjištěných dat

V dané kapitole jsem srovnávala a vyhodnocovala získané odpovědi od konverzačních partnerů. Prostřednictvím analýzy se snažím získaná data propojovat a hledat společné a odlišné znaky. Tyto odpovědi mi pomohou

vyhodnotit a porovnat získané výsledky postojů konverzačních partnerů na dané téma. Nahrané rozhovory jsem nejprve přepsala, poté vytiskla. Rozhovor jsem rozstříhala na jednotlivé otázky a pomocí otevřeného kódování porovnávala a sledovala rozdíly či opakující jevy.

Data z osobních rozhovorů jsem si zaznamenávala buď na papír, kde jsem měla předem vytištěné otázky, anebo jsem si pomohla aplikací diktafon ve svém mobilním telefonu.

I když jeden z konverzačních partnerů je mužského pohlaví, dovolila jsem si pro jeho anonymitu pozměnit jeho pohlaví na ženské. K tomuto kroku jsem přistoupila, jelikož muž je jediným zástupcem tohoto pohlaví na referátu náhradní rodinné péče Magistrátu města Brna, a tudíž jsem mu tímto krokem chtěla zajistit anonymitu.

První okruh nazvaný obecné informace jsem zpracovala do jednoduché tabulky pro lepší přehlednost a orientaci.

1. okruh – Obecné informace

KATEGORIE	KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
VĚK	42	37	55	48	32	45
STAV	Vdaná	Vdaná	Vdaná	Rozvedená	Svobodná	Vdaná
ODPRACOVANÉ ROKY	15	14	9	20	9	1
PROFESNÍ ZKUŠENOST na oddělení OSPOD	NE	NE	ANO	ANO	NE	NE

Příloha č. 1. Tabulka k okruhu otázek č. 1

Dotazování probíhalo s každým konverzačním partnerem jednotlivě. Téma bakalářské práce konverzační partneri ocenili, jelikož se s daným tématem můžeme během své profese setkat. Všech šest konverzačních partnerů vystudovalo vysokou školu se zaměřením na sociální práci a po absolvování šlo uplatnit své teoretické poznatky do praxe. Někteří z konverzačních partnerů se nesetkalo/nepracovalo přímo s náhradními matkami. Mezi odpověďmi výrazně vystupovala odpověď, že se jedná o velmi riskantní volbu náhradního mateřství, kde, pokud náhradní matka nedodrží ve většině případů podepsanou smlouvu, je vysoké riziko dlouhých soudních sporů, kdy výsledek může dopadnout pro objednatelský pár velkým zklamáním.

2. okruh – Náhradní matka

Jak vyplývá z teoretické části a druhé kapitoly věnující se náhradní matce, k typickým znakům náhradní matky patří věková kategorie 20–30 let., skutečnost, že náhradní matku již matkou je a náhradní mateřství zvolila pro řešení její nepříznivé finanční či sociální situace. Daný okruh se bude zaměřovat na osobu náhradní matky. Kdo náhradní matka je, jaký je její sociální status, motivace a další. Odpovědi konverzačních partnerů se s literaturou shodovaly.

Jak jsem již v teoretické části zmínila, náhradní matkou může být cizí žena nebo žena, která je s objednatelským párem pokrevně spojena. Tohoto vztahu mezi náhradní matkou a objednatelským párem se často dotýkaly odpovědi konverzačních partnerů.

Jako první otázku tohoto okruhu jsem zvolila otázku, **kdo je podle tebe vhodná náhradní matka?**

KP 5 uvedla, že ideální náhradní matkou je: *„Zdravá žena schopná donosit dítě. Ta, co má už vlastní děti a po dalších svých už netouží, neužívá návykové látky, nekuřačka, k těhotenství přistupuje zodpovědně a po jeho dobu pečuje o své tělo, správně a vyváženě se stravuje. Je ve věku 20-40 let. Když kromě finanční motivace má i motivaci pomoc bezdětnému páru.“* KP 3 se zamyslela a sdělila: *„Nevím, ale asi snad zdravá žena ve věkové kategorii mezi 25-35 lety.“* KP 1 a 2 se shodly, že by posunuly věkovou kategorii v rozmezí 20-38 let. KP 2 k této otázce ještě dodala, že by pro ni asi bylo důležité, aby už byla i matka a měla své děti. Naopak KP 4 sdělila, že ona si jako ideální náhradní matku představuje sestru budoucí osvojitelské matky nebo otce.

Dále jsem zvolila otázku **Z jakého soc. prostředí pochází nejčastěji náhradní matky, se kterými jsi měl/a možnost se setkat?**

KP 6 uvedla, že dle jejího názoru záleží na motivaci náhradního mateřství. Pokud si žena vybere komerční náhradní mateřství, tak její sociální prostředí nebude úplně dostatečné. Takže představa je nižší společenská třída. Na druhou stranu žena, které je pokrevně spojena s objednatelským párem, bude s největší pravděpodobností spadat do střední, možná i vyšší společenské třídy. KP 5 během rozhovoru několikrát zdůraznila, že osobní zkušenost nemá, ale myslí si, že to budou většinou ženy samoživitelky, z větších měst, kde je anonymita a nižší či střední společenská třída. KP 3 uvedla: *„Normálně z běžné populace, měla jsem možnost se potkat se dvěma a normálně střední třída.“* KP 1 se domnívá, že náhradní matky pochází *„... z horších podmínek, někdy mají více jak dvě děti. Finanční prostředky za náhradní mateřství použijí na umoření dluhů, na drogy a alkohol.“* U konverzačních partnerů, kteří měli za svou praxi možnost se setkat s náhradními matkami, se odpovědi v naprosté většině shodovaly. Uvedly, že se jedná o matky, které pochází z nižší, maximálně střední třídy. KP 2 se k této otázce nevyjádřila, jelikož, jak výše uvedla, s náhradními matkami nemá zkušenosti a nesešla se při své praxi ještě s žádnou.

Na otázku: Jaký mají dle tvých zkušeností dosažený stupeň vzdělání náhradní matky, a myslíš, že má vliv na volbu náhradního mateřství? Se konverzační partneři vyjádřili:

KP 5 se ke stupni vzdělání u náhradní matky vyjádřila: *„Myslím, že většina náhradních mateřství je komerčních s finanční motivací a zřejmě dosažený stupeň vzdělání náhradní matky má vliv na volbu náhradního mateřství. Z finančního i časového hlediska je pravděpodobné, že náhradní matkou se bude chtít stát spíše žena s nižším vzděláním, než žena vysokoškolačka s dobrou prací či kariérou.“*

KP 1 se domnívá, že náhradní matky dělají ženy napříč stupni vzdělání. Mohou to být jak ženy bez vzdělání, tak třeba i ženy, které mají vysokoškolský titul, ovšem množství žen s vysokoškolským titulem bude spíše méně.

KP3 uvedla, že vysokoškolačku neměla, ale ženu s vystudovanou střední školou zakončenou výučním listem ano.

Z rozhovorů tedy vyplynulo, že jednotliví konverzační partneři mají každý jiný pohled na dosažený stupeň vzdělání matky, ale převážně se shodli, že náhradní matka, která zvolí komerční náhradní mateřství, pochází spíše z nižší nebo střední společenské třídy.

Poslední otázkou tohoto okruhu jsem se zaměřila na to, co podle tebe vedlo náhradní matku k volbě komerčního náhradního mateřství?

KP 3: *„Náhradní matky tvrdily, že jsou to přátelské vztahy, tvrdily. No, ale myslím, si, že finance, ale oficiálně to byla přátelská, kamarádská výpomoc.“*

KP 6 konstatovala, že rozhodně finanční stránka.

KP 5 se setkala pouze s důvodem: *„Relativně snadné a rychlé ekonomické zajištění, má sloužit hlavně k úhradě dluhů.“*

V tomto se všichni konverzační partneři shodli, že určitě finanční stránka.

Z druhého okruhu tedy vyplývá, že ideální matkou je zdravá žena, která již má své děti ve věkové kategorii v rozmezí od 20-38 let. Většinou se dle odpovědí konverzačních partnerů jedná o ženy, které pochází z nízké nebo střední společenské vrstvy, ve většině případů s ukončeným studiem s výučním listem nebo maturitou, které tento institut zvolily s vidinou finančního ohodnocení pro urovnání svých dluhů.

3. okruh – otázky k zamyšlení

Třetí okruh jsem pojmenovala otázky k zamyšlení. Tento okruh jsem zvolila proto, abych věděla, zda a jak přistupují jednotliví konverzační partneři k náhradnímu mateřství, ale hlavně jaký k němu mají postoj.

První otázkou daného okruhu jsem se snažila zjistit přímý názor na komerční náhradní mateřství.

KP 2: *„Já si myslím, že by to mělo být někde samozřejmě regulovaný a ošetřený, ale myslím si, že je to v pořádku.“*

KP3 sdělila: *„Jasný, pokud by to bylo náklady spojené s těhotenstvím a slehnutím, ehm tak bych taky souhlasila, ale rozhodně bych uvítala právní úpravu, aby to bylo ošetřený.“*

KP 4 a KP 6 se shodli, že je to nedostatečně právně ošetřeno.

Neutrální názor vyslovila konverzační partnerka č. 5, která dále pokračovala, že to neodsuzuje. *„Pokud je náhradní matka, a hlavně pár ochotní podstoupit všechna rizika s tím spojená, je to jejich volba.“*

Všichni konverzační partneři se vyjádřili, že komerční náhradní mateřství neodsuzují, ale určitě by jej právně ukotvili.

Druhou otázkou jsem se zaměřila na právní stránku náhradního mateřství a konverzačních partnerů jsem se zeptala, zda by legalizovali náhradní mateřství?

KP 1, KP 2, KP 3 se shodli, že by náhradní mateřství legalizovali.

KP 2 doplnila: *„Radši ať je to transparentní a dobře ošetřený, protože to stejně děje. I bez právní úpravy.“*

KP 1 pokračovala: *„Pokud stejně to jde přes právní zástupce, protože většinou, což většinou to jde, takže oni mezi sebou mají sepsaný nějaký dohodu nebo něco, takže je stejně nutí nebo to mají ze zákona nahlásit na OSPOD, takže si myslím, že by to mělo být nějak ošetřeno.“*

Naopak KP 5 uvedla, že by náhradní mateřství spíše nelegalizovala: *„... obávala bych se, že by legalizace vedla k tomu, že by se s tímto daleko více obchodovalo a klasická forma osvojení dítěte by šla do pozadí.“*

KP 4 a KP 6 se také jednoznačně shodli, že by náhradní mateřství: *„...legalizovali, v případě jednoznačné právní úpravy.“*

Co je podle tebe lepší pro rodinu? Osvojení nebo zapsání náhradního otce do rodného listu?

KP 6 uvedla, že: *„je jednodušší zapsat objednatelského otce do rodného listu, ale je zde pořád právní nejistota, jelikož i náhradní matka tam bude zapsána a hrozí riziko, že to tak bude chtít nechat. Podle mě to zapsání do rodného listu, z pohledu pro tu rodinu je to jistější a neprůstředný.“*

KP 3: *„no tak jde i o to z jakého je to materiálu, jestli je to z jejich tak jednoznačně, jestli je to cizí, tak k tomu bych se moc nepřikláníla, ale co já jsem měla, tak to bylo z materiálu toho otce, takže to bylo úplně legitimní to zapsání.“*

Odpověď KP 4 byla jednoznačná: *„Osvojení.“*

Považuješ náhradní mateřství za etické? Pokud ano, které náhradní mateřství považuješ za více etické?

KP 4 uvedla, že náhradní mateřství považuje za etické v případě, *„když je náhradní matkou žena příbuzná matce či otci.“*

Rozdílný pohled na etiku náhradní mateřství vyjádřila KP 5. Náhradní mateřství z pohledu etiky vnímá jako: *„diskutabilní, spíše ho za etické nepovažuji, ale na druhou stranu chápu, když se pro tuto možnost rozhodne bezdětný pár, protože žena má zdravotní problémy a touží po vlastním biologickém dítěti.“*

KP 6 uvedla, že za etické považuje spíše komerční náhradní mateřství, jelikož v rodině mohou nastat problémy nebo spory a poté by to mohlo mít negativní dopad na dítě.

KP 3 uvedla, že si myslí, že: *„o ty finance tam jde vždycky, je to forma těžko posuzovat, člověk má vlastní děti a těžko někoho soudit“*, poté pokračovala, že to může být výdobytkem dnešní doby, *„ale odsuzovala bych to.“*

KP 2 sdělila, že si nemyslí, že je to neetické, ale spíše je tam nevděčné, že je to nelegalizované, není to nijak ukotvené, jinak na tom nevidí něco špatného. Pokračovala, že je to možnost, jak k dítěti přijít, všichni to zvolí z vlastní vůle a dobrovolně.

KP 1 uvedla, že: *„Je to volba párů, které třeba ani nechtějí podstoupit umělé oplodnění, IVF, ale nevidí důvod, proč to nepovažovat za neetické.“*

KP 2 se k otázce během rozhovoru vrátila, aby svou odpověď doplnila o to, že nevnímá rozdíl mezi komerčním nebo altruistickým náhradním mateřstvím. Dle jejího názoru je jen pár případů v profesionální praxi sociálních pracovníků, že babička odosila své dceři a zeti dítě, a tedy tam to nejspíše za finanční úplatu nebylo. *„Ale jinak tam finance roli hrajou a je to asi v pořádku, že hrajou, protože že jo, my, co jsme byly těhotný, huntuješ si tělo, nějaký zdravotní stav, nějaký zdravotní rizika nehledě na to, že ty lidi, když by šli do IVF, tak to jsou potom nehorázný prachy taky, takže ve finále...“*

Další otázkou jsem se vrátila zpět k zapsání náhradního otce do rodného listu dítěte a doplnila o následné osvojení manželkou otce zapsaného do rodného listu a dotazu o zhodnocení a názor konverzačních partnerů.

Na tuto otázku se ve výrazném počtu konverzační partneři odkázali, na již výše uvedené nebo na jimi zodpovězené. A to, že by záleželo hlavně na právním ukotvení a legalizaci.

KP 5 uvedla, že: *„V případě náhradního mateřství je to běžný a nejjednodušší postup, se kterým se soudy často setkávají.“*

KP 4 se nad danou otázkou krátce zamyslela a zhodnotila, že tento postup je dle jejího názoru v pořádku: *„Pokud byla náhradní matka uměle oplodněna, byl použit biologický materiál manželů, je vhodné zapsat otce ještě před narozením dítěte.“*

Poté jsem se zaměřila na více osobní otázku a to, zda by konverzační partneři ve svém osobním životě, pokud by nebylo jiné cesty a přáli si s partnerem mít úplnou rodinu, využil/a institutu náhradního mateřství, kdyby bylo potřeba?

KP 1 uvedla: *„Asi nevím, protože nejsem v té situaci, nemůžeš to úplně posoudit, vůbec nevím, jak bych se chovala, kdybych nemohla mít děti. Je to hrozně těžký.“*

KP 2 na tuto otázku pohlížela z jiné strany: *„Člověk o tom přemýšlí už jenom z pohledu reprodukčních klinik. Mám třeba kamarádku, která to hodně řeší, kam až by byl člověk až ochoten zajít a co všechno podstoupit, a sama nevím, natož v tomhle tom. Netuším.“*

KP 1 a KP 3 se také shodli, že netuší, zda by zvolili zrovna tuhle cestu k založení úplné rodiny.

KP 2 doplnila svou odpověď, že na druhou stranu dokáže pochopit, když někdo po dětech touží a má finance, tak zkusí vše.

KP 1 na to pohlíží i ze strany právě metody IVF, kde žena musí současně podstupovat hormonální léčbu, do toho je napjatá, zda to dopadne či nikoliv. Žena se také musí vyrovnat s hormonálními změnami.

KP 2 navázala a uvedla, že: *„Klobouk dolů, že to ustojí jako pár, to musí být psycho, takže možná kdyby se to tady možná zlegalizovalo a dalo jako do pořádku, tak je to pro všechny míň bolestivý v uvozovkách, jako lepší řešení.“*

KP 5 odpověděla: *„Já osobně v něm vidím spoustu rizik, nevyužila bych toho.“*

KP 6 se vyjádřila, že by místo klasického osvojení zvolila právě metodu náhradní mateřství, jelikož alespoň z poloviny má jistotu genetiky, nemusí podstupovat dlouhý proces prověřování krajskými úřady a psychologickými testy. Dále uvedla, že ani u normálních párů volba rodičovství nemusí být zatížena a podmíněna psychotesty. Na druhou stranu rozumí tomu, že děti neměly jednoduchý start do života a díky prověření můžeme minimalizovat opakování nebezpečí. A proto by zvolila cestu komerčního náhradního mateřství, možná někde v zahraničí podpořenou smlouvou.

KP 4 na tuto otázku odpověděla: *„Asi ano.“*

Zajímá mě také pohled konverzačních partnerů na to, jakou roli v náhradní rodině hrají muži? Myšleno manžel/partner náhradní matky, muž z objednatelského páru.

KP 5 uvedla: *„Když uznají otcovství, jsou to právě oni, kdo mají práva a povinnosti k dítěti do doby, než proběhne osvojení jeho ženou (biologickou matkou).“*

KP 4 na tuto otázku zase pohlížela ze strany náhradní matky, která odnosi dané dítě. Myslí si, že mužský zástupce má roli: *„spíše negativní, výhodnější je náhradní matka bez partnera.“*

K2 uvedla, že: *„Hele, je to strašně individuální, protože dovedu si představit, že ve spoustě věcí nebo spoustě případů je to tím tahounem ta baba, která si to*

třeba i nějak prosadí, ale nechci to nějak paušalizovat. Na druhou stranu si myslím, že by ten chlap bez toho svolení do toho taky nešel, i když si myslím, že spousta párů byla nemyslím jenom náhradní mateřství, ale i to zapsání do rodného listu, když si to prosadila ta ženská a jakmile došlo k nějakému osvojení, tak se ten pár třeba rozpadl.“

KP 3 ze zkušenosti, kdy přichází osvojitelé si podat žádost o osvojení uvedla, že: *„Strašně často přichází chlapi, plno. Vždycky v tom páru je jeden prostě dominantnější a často jsem měla první pro mě překvapivě chlapy.“*

Jako poslední otázku jsem zvolila otázku: Jaký si myslíš, že mohou mít náhradní matky s objednatelským párem vztah?

KP 6 uvedla, že: *„Myslím si, že pokud se jedná o tzv. altruistické náhradní mateřství, kam bych zařadil i příbuzenské, tak se nevytrácí. Pořád se setkávají, ví o sobě, mají se na očích. Pokud by se jednalo o komerční náhradní mateřství, tak se domnívám, že vztah nemají žádný a nevidají se.“*

KP 5 se odpověděla, že spíše v průběhu těhotenství a možná ze začátku by spolu měli být v kontaktu, ale: *„Podle mě dochází jen k ojedinělým případům, kdy se náhradní matka s náhradní rodinou znají (jsou to kamarádi, známí), většinou se jedná o cizí lidi, kteří se najdou na internetu na základě inzerátů.“*

Dle KP 2 sdělila, že strašně záleží, z čeho to vzešlo. *„Nedovedu si moc představit, že by ta matka dokázala snést kontakt a dívat se na své dítě s druhou mámou, ta do toho s tím nějak šla, ale horší to musí být pro tu náhradní maminku, pro tu potom, co to děcko neporodila, protože já bych pořád cítila ohrožení. Asi bych se v tom necejtila úplně bezpečně, ale já, kdybych do toho šla, tak asi bych tu ženskou ve svém životě dál nechtěla.“*

KP 1: *„Myslím si, že to takhle funguje, pokud to nejsou přátelé, tak si myslím, že je to za úplatu, finance, tím pádem, oni se s ní vyrovnají a porodem to končí, převezmou si dítě, peníze a kontaktu si myslím, tam nejsou udržovány.“*

Třetí okruh byl změřený na názory, zkušenosti, ale hlavně postoje sociálních pracovníků referátu náhradní rodinné péče. Každý sociální pracovník zastával dle odpovědí jiný postoj k tématu náhradního mateřství.

10. Diskuse

Sociální pracovníci referátu náhradní rodinné péče mají povědomí o náhradním mateřství za finanční odměnu. Dokonce se někteří z nich s náhradními matkami a objednatelským párem setkali. Jejich postoj k náhradnímu mateřství za finanční odměnu je nejvíce zřetelný v oblasti legalizace. Shodli se, že náhradní mateřství by mělo být ukotveno v zákonných oporách a tím i ochráněna práva všech účastníků, jelikož se stejně děje. Náhradní mateřství obecně považují sociální pracovníci za velmi riskantní.

Jako jediný klad surogátního mateřství považují sociální pracovníci pomoc neplodným párům. Sociální pracovníci se vyjádřili, že náhradní matku, která dítě odnese a porodí, vidí jako ženu ve věku 20-38 let. Matku, která již má své děti s tím, že se jedná o ženu s nižším stupněm dosaženého vzdělání, která tento institut zvolila z finančních důvodů.

Postoj sociálních pracovníků k etice náhradního mateřství není jednoznačný. Naproti tomu postoj sociálních pracovníků ve volbě osvojení nebo zapsání otce do rodného listu byl jasný. Shodně se vyjádřili, že nejjednodušší cesta je zapsání otce do rodného listu na matrice.

Zřetelný je protichůdný postoj sociálních pracovníků v otázce etiky mezi volbou altruistického nebo komerčního mateřství. Také nejednoznačné je vyjádření na etiku náhradního mateřství. Sociální pracovníci by sice náhradní mateřství eticky neodsuzovali, ale zároveň za etické zcela nepovažují. Jediná sociální pracovnice se vyjádřila, že nemá důvod náhradní mateřství za etické nepovažovat.

Shodně se sociální pracovníci vyjádřili, že netuší, zda by sami s partnery zvolili institut náhradního mateřství pro založení úplné rodiny. Ačkoliv páry, které tento institut zvolí, chápou i s ohledem, jak se jedna ze sociálních pracovníc vyjádřila, na těžkosti při metodě IVF a dopady na psychiku.

Sociální pracovníci také považují muže při volbě náhradního mateřství za důležité, jelikož jsou to poté oni, kteří se buď přiznají k otcovství nebo svolí k osvojení spolu s partnerkou.

Ke vztahu náhradní matky a objednatelské matky se sociální pracovníci vyjádřili, že záleží na skutečnosti, zda by náhradní matkou byla žena páru dobře známa a případně příbuzná nebo komerční matka. U komerční matky by jedna ze sociálních pracovníc měla obavu, jak se sama vyjádřila.

Překvapilo mě, že nikdo z výše uvedených sociálních pracovníků například nevyjádřil poznatek o subjektivním právu dítěte na vědomí svého biologického původu. Nicméně považuji za důležité mít stále na paměti skutečnost, že náhradní mateřství rozhodně není přirozený proces.

Mezi odpověďmi výrazně vystupovaly takové, že netuší, zda by oni sami podstoupili náhradní mateřství, dokud se do takové situace osobně nedostali. Často tuto odpověď srovnávali s možností reprodukčních klinik a metody IVF. Velmi se v průběhu celého rozhovoru ukazovalo, že mnoho konverzačních partnerů právě porovnávalo náhradní mateřství s nabízenými léčebnými postupy v reprodukčních klinikách. Tyto postupy, jak si každý uvědomuje, nejsou pouze léčebné, ale mají i negativní účinky například na hormonální stav těla ženy. Někdy se mohou objevit i zdravotní komplikace, kdy žena nemůže podstoupit hormonální léčbu, a proto zvolí právě náhradní mateřství. Tyto skutečnosti pro mě byly novým přínosem a při možnosti nové

tvorby otázek k empirickému výzkumu bych nejméně jednu věnovala tématu reprodukčních klinik. Při zpracování bakalářské práce jsem se určitě dopustila řady chyb. Příště bych ráda každou danou otázku bych zaměřila na specifické téma, které bych posléze podotázkami rozvíjela.

Přiznám se, že když jsem studovala dané téma náhradního mateřství, narazila jsem na několik bakalářských či diplomových prací, které se tomuto tématu již dříve věnovaly. Mnohé z nich byly převážně teoretické a autor se jim věnoval z jiného hlediska, např. právního či zdravotního. U jedné bakalářské práce se postoj konverzačních partnerů shodoval s výsledkem mého zkoumání. Byl tedy také spíše negativní, jelikož daným konverzačním partnerům také chybělo právní ukotvení náhradního mateřství v České republice. Ale ani v ostatních odborných textech, bakalářských pracích či jiných, které jsem studovala, jsem nenašla náhradní mateřství využití i z pohledu homosexuálních párů, což považuji za zajímavé a do budoucna i jako možnost pro další zpracování. Toto také považuji za poučení při budoucím zpracování odborného textu, kde bych se více zaměřila i na homosexuální partnerství. S ohledem na skutečnost, že v České republice dosud nemají homosexuální páry legální možnost osvojit dítě, dovolila jsem se tuto variantu upozadit.

Také mě překvapilo, že konverzační partneři vůbec nezmínili vliv na případné děti náhradní matky a způsob vysvětlení, proč miminko s nimi není. A také byly odpovědi odproštěné od reakcí širšího okolí a rodiny.

Možností dalšího využití výzkumu bych viděla v případném vytvoření metodiky, jak postupovat, když se setkáme s náhradní matkou a objednatelským párem. Určitě bych ráda viděla, že by se do budoucna téma řešilo i na úrovni zákonodárské, ale myslím si, že je to ještě dlouhá cesta podobně jako téma homosexuálních párů a osvojení.

Osobně mám okolo sebe mnoho mladých párů, kteří mají problémy s početím dítěte nebo odnošením. Několik z nich podstoupily IVF a uvedly, že je to tak zatěžující proces hlavně pro tělo ženy, že kdyby měli dostatek finančních prostředků, zvolily by variantu náhradního mateřství. Sama nemám k náhradnímu mateřství negativní postoj, vidím ho jako možnost, která by se měla legalizovat, a hlavně bych k tomu nastavila pravidla, aby posléze náhradní matku nevyhledávaly ženy pouze z rozmaru.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala tématu náhradnímu mateřství za finanční odměnu a postojům sociálních pracovníků k němu. Celou bakalářskou práci jsem se snažila propojovat teoretickou část s empirickou částí. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit postoje sociálních pracovníků ÚMČ Brno-Královo Pole nebo Magistrátu města Brna, oddělení náhradní rodinné péče k náhradnímu mateřství za finanční odměnu.

Jak jsem již výše naznačila, bakalářská práce obsahuje dvě části, teoretickou a empirickou část. V teoretické části jsem vysvětlila pojem náhradní mateřství, které jsem rozdělila dle jeho typů a druhů. Druhá kapitola se věnovala náhradní matce a znakům, které náhradní matku charakterizují. Třetí kapitola se soustředila na objednatelský pár a právní otcovství. Čtvrtá kapitola pojednává o dítěti a dětství. Pátá kapitola se zaměřuje na pojem rodina a s tím související rodičovství. Šestou kapitolu jsem věnovala postojům a etice pojící se k náhradnímu mateřství. A poslední sedmá kapitola teoretické části je zaměřena na sociálně-právní ochranu dětí a s tím související pojmy.

Pro výzkumné šetření jsem si zvolila metodu kvalitativní, jelikož mně umožňuje jít do tématu více do hloubky, ale také mimo jiné se jedná o téma, které se dotýká názorů každého člověka, a tedy je velmi citlivé. Samotný výzkum jsem realizovala pomocí polostrukturovaného rozhovoru s šesti konverzačními partnery. Výběr konverzačních partnerů byl záměrný.

Výzkum jsem započala sběrem informací. Nejdříve jsem si ujasnila výzkumnou strategii, poté výzkumnou techniku a nástroj. Domnívám se, že mnou zvolená výzkumná strategie byla vhodná a naplnila cíl mé bakalářské práce. Na základě výběru konverzačních partnerů, kterými byli sociální pracovníci Magistrátu města Brna, oddělení sociálně-právní ochrany dětí,

referátu náhradní rodinné péče jsem prováděla rozhovory. Položená výzkumná otázka se zabývá postoji pracovníků referátu náhradní rodinné péče k náhradnímu mateřství za finanční odměnu.

Otázky, které jsem pokládala konverzačním partnerům během rozhovorů, jsem rozdělila do tří okruhů, kterých jsem se poté držela při analýze a interpretaci zjištěných dat.

První okruh jsem zvolila pro uvedení konverzačního partnera do daného tématu a také pro jeho samotné představení. Výběr konverzačních partnerů byl záměrný, jelikož jsem doufala v jejich pracovní zkušenost s náhradním mateřstvím což, jak tomu ukázala mnou položená otázka, tak nebylo. S náhradním mateřstvím se do kontaktu dostaly pouze dvě sociální pracovnice Magistrátu města Brna, referátu náhradní rodinné péče.

Druhý okruh jsem nazvala náhradní matka. Tento okruh jsem zařadila pro ujasnění si, kdo je náhradní matkou. Odkud náhradní matka pochází, z jakých společenských vrstev, jaké má dosažené vzdělání, motivy náhradní matky nebo kdo je podle konverzačních partnerů ideální náhradní matka. Mezi odpověďmi výrazně vystupovalo, že ideální náhradní matka je zdravá žena, která již má své děti. Žena, která se nachází ve věkové kategorii 20-38 let. Nejspíše se jedná o ženu z nižší nebo střední společenské třídy, která vystudovala střední školu s výučním listem nebo s maturitou. Pro volbu komerčního náhradního mateřství ženu motivovaly finanční pohnutky pro zahlazení dluhů. Mísí se zde ideál a realita.

Poslední třetí okruh jsem věnovala pouze postojům jednotlivých sociálních pracovníků. Nechala jsem prostor pro vyslovení jejich názorových hodnot, které by mně posloužily k naplnění cíle bakalářské práce. Všichni konverzační partneři se v podstatě shodli na tom, že by náhradní mateřství

zlegalizovali pro zabránění nelegálních obchodů, a hlavně pro jeho rizika. Legalizaci jedna z konverzačních partnerek odůvodnila tím, že se to stejně děje i bez právní úpravy a vždy je lepší mít pro všechny případy věci ošetřené, proto by rozhodně náhradní mateřství zlegalizovala. V teoretické části jsem se náhradnímu mateřství věnovala a poukázala jsem na to, že v občanském zákoníku je ustanoveno, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila, ale nikde není ustanoveno nic o náhradním mateřství. K etice náhradního mateřství se někteří konverzační partneři vyjádřili, že náhradní mateřství považují za etické, ale také se objevily odpovědi, že nikoliv. Názory na to, jakou roli v náhradním mateřství zastupují otcové, se odpovědi rozcházely. Jeden z konverzačních partnerů položenou otázku pochopil k muži směrem k partnerovi náhradní matky. Další již odpovídali k postavě objednatelského otce. Nicméně se opakovali odpovědi, že otcové nejsou až tak upozaděni a hrají důležitou roli v náhradním mateřství. U poslední otázky výrazně vystupovaly odpovědi, že by se styk náhradní matky s objednatelským párem odvíjel od typu náhradního mateřství a vztahu zúčastněných osob.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že postoje sociálních pracovníků k institutu náhradního mateřství za finanční odměnu je spíše negativní. Opakovaně napříč celému rozhovoru se jednotliví sociální pracovníci vyjádřili, že by náhradní mateřství rozhodně právně ukotvili. V praxi se ukazuje, že sociální pracovníci Magistrátu města Brna, oddělení sociálně právní ochrany dětí, referátu náhradní rodinné péče buď nemají nebo mají pouze minimální zkušenosti s náhradním mateřstvím za finanční odměnu.

SEZNAM LITERATURY

Dostál, J. (2007). *Etické a právní aspekty asistované reprodukce: situace ve státech přijatých do Evropské unie v roce 2004*. Univerzita Palackého v Olomouci.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000.

Hartl, P., & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník* (Třetí, aktualizované vydání). Portál.

Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání). Portál.

Koluchová, J. Matějček, Z. (Ed.). (2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Portál.

Matoušek, O. (2008). *Metody a řízení sociální práce* (Vyd. 2). Portál.,s. 380

Matoušek, O., & Pazlarová, H. (2016). *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada.

Mitlöchner, M., & Sovová, O. (2015). *Právní problematika umělé lidské reprodukce*. Gaudeamus.

Možný, I. (2002). *Sociologie rodiny* (Vyd. 2., upr). Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-05-9

Nakonečný, M. (2009). *Sociální psychologie* (Vyd. 2., rozš. a přeprac). Academia.

Petrusek, M., Maříková, H., & Vodáková, A. (1996). *Velký sociologický slovník*. Karolinum.

Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd). Portál.

Schooler, J. E., & Kovařík, J. (2002). *Adopce: vztah založený na slibu : užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Návrat domů.

Vácha, M. O. (2008). *Místo, na němž stojíš, je posvátná země: o kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru*. Cesta.

Valenta, J. (2013). *Didaktika osobnostní a sociální výchovy*. Grada.

SEZNAM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Česká republika. Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (2015).
Armex.

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. (2016). Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

<https://www.ivf-zlin.cz/nahradni-materstvi>. [cit. 12. října 2020].

<https://nahradni-materstvi.webnode.cz/>. [cit. 12. října 2020].

<https://surrogate.com/surrogates/becoming-a-surrogate/the-six-steps-of-the-surrogacy-process/>. [cit. 25. října 2020].

International Federation of Gynecology and Obstetrics. Ethical Issues in Obstetrics and Gynecology [online].figo.org, 2012 [cit. 25. října 2020]. Dostupné na <http://figo.org/...pdf>

<https://www.brno.cz/sprava-mesta/magistrat-mesta-brna/usek-4-namestka-primatorky/odbor-socialni-pece/oddeleni-socialne-pravni-ochrany-deti/>[cit. 12. prosince 2020].

Náhradní mateřství [online]. <https://www.epravo.cz/top/clanky/nahradni-materstvi-98152.html> [cit. 12. prosince 2020].

ZKRATKY

IVF	Metoda umělého oplodnění In Vitro Fertilizace
OSPOD	Orgán sociálněprávní ochrany dětí
SPOD	Sociálně právní ochrana dětí
Atd.	A tak dále
ÚMČ	Úřad městské části
KP	Konverzační partner